

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Зі здобуттям незалежності України з 1991 року розпочався новий етап в історії факультету. Перед колективом, який до липня 1994 року очолював доц. Ващенко В.П., стояло завдання в непростих умовах розвитку держави, зберігаючи здобуті кращі традиції і надбання, трансформувати навчальний процес і підготовку високо кваліфікованих фахівців відповідно до потреб сучасного українського суспільства. Визначені наукові пріоритети поглибленого вивчення минулого й сьогодення України, значну увагу приділено історичній проблематиці історичного розвитку Півдня України. З'явилися нові тенденції, спрямовані на подолання спадщини минулого, відходу у вивченні та інтерпретації історії від марксистсько-ленінської методології та класового підходу.

Реорганізації в структурі факультету і навчально-виховному процесі продовжені професорсько-викладацьким складом під керівництвом декана проф.. Станка В.Н. (1994–2003). В цей час збільшується кількість студентів за рахунок контрактної форми навчання. Відповідно зростає чисельність професорсько-викладацького складу. Професорсько-викладацький склад поповнює плеяда молодих викладачів – випускників факультету, більшість з яких закінчили аспірантуру і захистили дисертації у відкритій на факультеті у 1996 році спеціалізованій раді по захисту кандидатських, а з 2003 – докторських дисертацій.

У навчальний процес вводиться низка нових спеціальних курсів вибіркової його частини. З'являється нова спеціалізація – з історії стародавнього світу та середніх віків, починає формуватися система спецкурсів відповідної проблематики. Тематичне розмаїття суттєво розширюється з появою двох нових спеціальностей – «археології» та «етнології». На початку 1990-х років в Україні стрімко зростає інтерес до народознавчих дисциплін. У провідних вузах країни з'являються кафедри етнографії. Історичний факультет не стояв осторонь цих процесів і в 1993 році сформовано кафедру археології та етнології України, і розпочато підготовку фахівців спеціальностей «археологія» та «етнологія», розроблено відповідні навчальні плани цих спеціальностей. При цьому факультетом збережено спеціалізації історії України, історії Росії, нової та новітньої історії – основу підготовки фахівців за спеціальністю «історія».

Поява двох нових спеціальностей, розширення поля історичного дослідження, зростання обсягів науково-дослідної продукції у вигляді статей, монографій, науково-методичних розробок актуалізувало проблему наукових видань у тому числі і фахових, організації дослідницьких підрозділів. Так, при кафедрі археології та етнології України створено навчально-методичну лабораторію метою і завданням якої є проведення польових досліджень, обробка зібраних матеріалів, забезпечення навчального процесу артефактами матеріальної культури населення краю різних історичних епох. За двадцять років в лабораторії зібрано змістовні колекції артефактів пізнього палеоліту, мезоліту, неоліту і енеоліту, раннього залізного віку, колекція різноманітних виробів побуту і господарської діяльності етнічних груп Одещини.

Зростання обсягів наукової продукції загостило потребу в наукових фахових виданнях. У 1995 році було засновано фахове факультетське видання «Записки історичного факультету» (Головний редактор В.Н. Станко, з 2005 року В.Г. Кушнір). Спонукала до пошуку можливостей активізації видавничої справи фінансова скрута. Використовувались можливості державних, громадських, бізнесових структур. У 1992 році Кушніром В.Г. засновано видавництво «Гермес», часописи «Історичне краєзнавство Одещини», «Старожитності Причорномор'я» (1995), «Етнографія Півдня України» (1996).

Крім публікацій у названих часописах, видавництвом «Гермес» на факультеті видавались монографії, наукові збірки, навчально-методичні видання з археології, етнології, етнографії історії Півдня України, зокрема «Фінальний палеоліт та мезоліт Гірського Криму» проф. Бібікова С.М., проф. Станка В.Н. та Коєна В.Ю. (1994), «Січ Задунайська 1775–1828 роки» проф. Бачинського А.Д.¹, перекладена з болгарської і видана монографія І. Градешлиєва «Гагаузи» (1999), вибіркові матеріали у виданні «Північне Причорномор'я» з книги подорожі турецького мандрівника і чиновника XVII ст. Евлія Челебі, монографічні дослідження етнографії сіл і етнічних груп «Очерки истории и этнографии села Кирнички в Бессарабии»², монографії О.М. Дзиговського³, Кушніра В.Г.⁴, Бруяко І.В., Ярошевич Ю.І.⁵, навчальні програми, посібники⁶.

Ознакою активної видавничої справи на факультеті є видання кафедральних збірок: «Археологія та етнологія Східної Європи» (1997-2003), «Липоване: история и культура русских старообрядцев» (з 2004 року), «Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я» (з 2007 р.), «Одеські етнографічні читання» (з 2010 року) (кафедра археології та етнології України), «Лібра» (з 2010 року) (кафедра історії стародавнього світу і середніх віків), «Новик», «Одісос» (кафедра нової та новітньої історії).

Зароджується традиція видання меморіальних збірок. Такі збірки присвячені Галясу В.Т. (2007), проф. Бачинському А.Д. (2008), проф.

¹ Бачинський А.Д. Січ Задунайська. 1775-1828.-Одеса, 1994. – 123 с.

² Очерки истории и этнографии села Кирнички в Бессарабии. – Одесса, 1998. – 285 с.

³ Дзиговський А.Н. Очерки история сарматов карпато-днепровских земель» Одесса, 2003. – 239 с.; Дзиговський О.М. Культура сарматів Північно-Західного Причорномор'я. – Одеса, 2000. – 169 с.; Дзиговський А.Н., Островерхов А.С. Стеглянная посуда как историческое явление в памятниках скифо – сарматского времени Украины, Молдовы и Российского Подонья (VI в. до н.э. – IV в. н.э.). – Одесса, 2000. – 257 с.

⁴ Кушнір В.Г. Українці за Дунаєм. – Одеса, 2002. – с.138.; Господарство і побут населення південно-західної України в епоху розпаду первісного суспільства. – Одеса, 1999. – 201 с.

⁵ Бруяко І.В. Ярошевич Ю.І. Гордище у села Новосельськое на Нижнем Дунае. Одесса, 2001. – 144 с.

⁶ Народознавство Одещини. – Одеса, 1998. – 245 с.; Кушнір В.Г., Пригарін О.А. Українська етнологія // Робочі програми фундаментальних професійно-орієнтованих дисциплін для студентів історичного факультету. – Одеса, 2002. – С. 153-195.; Сминтина О.В. Історія первісного суспільства: метод. посібник. – Одеса, 1999. – 32 с.; Сминтина О.В. Давня історія України. Частина I: Сминтина О.В. Епоха антропосоціогенезу та ранньопервісної общини: навчальний посібник. – Одеса, 1999. – 124 с.; Сминтина О.В. Історія первісного суспільства: метод. посібник. – Одеса, 1999. – 32 с.;

Станко В.Н. (1997, 2007, 2012), доц. Шабановій Г.М (2012), О.М. Дзиговському (2013).

Зростання інтересу до вивчення традиційної культури також супроводжувалось заснуванням видань під егідою різних організацій⁷.

Навчальний процес на факультеті забезпечує високопрофесійний професорсько-викладацький склад: 11 докторів наук, 7 професорів, 27 кандидатів наук, 22 доцента, 2 старших викладача.

Наукові дослідження викладачів факультету відзначаються різноманітною науковою проблематикою. Так, на кафедрі стародавнього світу і середніх віків, а згодом на кафедрі археології та етнології України започатковано і розширено міждисциплінарні археолого-палеогеографічні дослідження пам'яток пізнього палеоліту та мезоліту проф. (Станко В.Н.)⁸. Започатковані дослідження адаптації первісного населення до змін Чорного моря на рубежі плейстоцену та голоцену. Обґрунтовані просторові рамки палеоісторичних реконструкцій (проф. Сминтина О.В.)⁹. Подальшого розвитку набули студіювання історії розвитку археології на півдні України, палеоісторичні процеси у Північно-Західному Причорномор'ї в IX–VI тис. до н.е.¹⁰ Монографічно досліджено історичний розвиток кочових суспільств Карпато-Дунайських земель на рубежі ер¹¹.

Розпочинаються масштабні етнографічні дослідження населення Одещини. Виявлені та узагальнені джерела XIX–XX століття з етнокультурних процесів на півдні України. До наукового обігу через публікацію окремими статтями, розділами збірок чи монографій, випусків спеціальних архівних, у тому числі, у виданнях Болгарії, Росії, Молдови, Польщі, Румунії введена чимала кількість різноманітної інформації з актуальних проблем етнології.

Кафедрою вперше досліджувалась проблема негативного впливу Голодомору 1932-1933 років на Одещині на матеріальну і духовну культуру сільського населення¹².

Значних результатів досягнуто у вивченні традиційної культури українців¹³, східнослов'янського населення¹⁴, болгар і гагаузів¹⁵ інших

⁷ Управління у справах національностей Одеської обласної державної адміністрації підтримало заснування з подальшою фінансовою підтримкою видання наукової збірки «Липоване: історія і культура руских старообрядців» (куратор Прігарін О.А.). Південноукраїнський центр етнічних і політичних досліджень «Лад» фінансує видання «Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я» (головний редактор доц. Шабашов А.В.) (з 2007 року).

⁸ Станко В.Н. Финальный палеолит и мезолит Горного Крыма.- Одесса, 1994.- 240 с. (соавторы Бибииков С.Н., Коен В.Ю.; Станко В.Н. Мезолит Южной Бессарабии // Записки історичного факультету.- Вип.8.-8-67. (соавторы П.М.Долуханов, М.Сефериadis, Е.В. Смынтна, Г.П. Пилипенко).

⁹ Сминтина О.В. Зональність ранньопервісних культур: дослідження, факти, теорії. – Одеса, 2001. – 306 с.; Теоретичні питання дослідження екології давньої людини. – Одеса: Астропринт, 2004. – 104 с.

¹⁰ Smyntyna O.V. (ed.) Living space exploitation in prehistory / British Archaeological Reports, international series. – Oxford University Press, 2004. – 196 p.

¹¹ Дзиговский А.Н. Указ.соч.

¹² Кушнір В.Г., Петрова Н.О., Поломарьов В.М. У скорботних 1932-1933 роках (Миколаївський район Одеської області).- Одеса, 2008.- 298 с.

¹³ Кушнір В.Г., Петрова Н.О. Традиційна весільна обрядовість українців Одещини (20-ті – 80-ті рр. XX ст.).- Одеса, 2008.- 256 с.; Кушнір В.Г., Петрова Н.О., Поломарьов В.М. Нариси традиційної культури українців Одещини (Миколаївський район).- Одеса, 2010.- 392 с.; Кушнір В.Г. Господарсько-побутова адаптація

етнічних груп півдня України¹⁶. Дослідження етнологів виходять за межі Одещини. Етнографічні розвідки здійснюються в Криму, Болгарії, Молдові і Румунії.

Викладачами кафедри історії стародавнього світу і середніх віків (завідувач к.і.н., доц. Немченко І.В.) здійснюються дослідження в галузі інтелектуальної історії. На базі широкого кола письмових пам'яток західноєвропейського та візантійського походження вивчається історія політичної, етичної, історичної, географічної, правової думки доби античності, середньовіччя та ранньомодерного часу. Увагу приділено аналізу поглядів видатних мислителів (Амміан Марцеллін, Михаїл Пселл, Джон Фортескью, Томас Гоббс, Олджернон Сідней) та низки менш відомих авторів в їх ідейному та соціально-політичному контексті. Зазвичай у центрі уваги перебувають перехідні періоди європейської історії, міжкультурні та міжцивілізаційні зв'язки. Зусиллями викладачів кафедри історії стародавнього світу і середніх віків відроджено візантиністські студії на історичному факультеті. Досліджується військово-політична історія Візантії Х-ХІІІ ст., міжнародні відносини вказаної доби, а також особливості розвитку візантійської історіографії. Захищено дві кандидатські дисертації з історії Візантії. Проводяться також розвідки з історії науки, античної нумізматики та медієвістики зокрема, та діяльності окремих наукових установ.

Кафедрою історії України (завідувач д.і.н, проф. В.М.Хмарський) розгорнута робота за кількома напрямками. Над проблемами соціально-економічної історії Південної України активно розробляється козацька проблематика, досліджуються проблеми історії торгівлі у регіоні, вивчається етно-конфесійної структури населення міст Південної України кінця ХVІІІ – першої половини ХІХ ст. Аналізу суспільно-політичних процесів присвячені розвідки переважно з історії регіону ХХ століття. За майже чверть століття істотно змінився якісний склад кафедри – за поодиноким винятком всі викладачі захистили кандидатські та чотири докторські дисертації. В колі наукових інтересів колективу були соціально-економічні, суспільно-політичні процеси та розвиток історичної науки на півдні України у ХVІІІ – ХХ століттях. Провідні науковці кафедри формують дослідницькі напрямки,

українців південно-західного степу і Нижнього Подунав'я (друга половина ХІХ – перша половина ХХ ст.).- Одеса, 2012.- 192 с.

¹⁴ Самаритаки Е.С., Уварова Е.А., Станко В.Н., Пригарин А.А. Терновка: документи и материалы по истории (1792 – 1822). – Т.1. – Николаев, 2006; Пригарин А.А., Тхоржевская Т.В., Агафонова Т.А., Ганчев Кубей и кубейцы: бит и культура на българите и гагаузите в с. Червоноармейское, Болградски район, Одесска област. – Одесса, 2002. – 88 с.; Пигарин А.А. Русские старообрядцы на Дунае: формирование этноконфессиональной общности в конце ХVІІІ – первой половине ХІХ вв. – Одесса–Измаил–Москва, 2010. – 528 с.

¹⁵ Пригарин А.А., Галкина А.В., Ганчев А.И. Задунайские колонисты и болгары в фондах Измаильского архива: аннотированный каталог / КУ «Измаильский архив». – Измаил-Одесса.- 2008. – 110 с.; Шабашов А.В., Челак К.И., Дыханов В.Я. Кубей и кубейцы. – Одесса, 1999. – 32 с.; Шабашов А.В. Гагаузы: система терминов родства и происхождение народа. – Одесса, 2002. – 740 с.

¹⁶ Кушнір В. Г., Пригарин О. А., Шабашов А. В. Культурно-побутові процеси на Одещині у ХІХ-ХХ ст. в дослідженнях кафедри археології та етнології України Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова у 1999 – 2003 рр. // ЗІФ.- Вип.15.- Одеса, 2004.

які можуть перерости у школи – професори В.М.Хмарський («Південна Україна XIX-XX ст. в історіографічному, біографічному та установознавчому вимірах» – дев'ять дисертацій, в т.ч. одна докторська), О.А.Бачинська («Південна Україна у вітчизняній та європейській історії: соціально-етнічний та військовий аспекти. XVI – початок XX ст.»), шість дисертацій, в т.ч. одна докторська) та Т.Г.Гончарук (економічна історія України). Студенти спеціалізації історії України мають змогу поглибити свої знання у галузі Вітчизняної історії на основі ґрунтовного опанування джерел та історіографічної спадщини, а також шляхом вивчення окремих її аспектів – суспільно-політичне життя, розвиток культури, державотворення, військова, економічна історія тощо.

Наукова проблематика кафедри нової та новітньої історії (завідувач д.і.н., проф. Дьомін О.Б.) спрямована переважно на визначення співвідношення суспільного і особистого вимірів у різні історичні епохи на просторах Євразії та Америки. Разом з тим, досліджуються й актуальні проблеми регіональної історії. Зокрема вивчались передумови і специфіка поширення благодійності і меценатства на Півдні Російської імперії, роль наукової спільноти в системі університетської науки. Аналізувалась роль особистості в суспільному розвитку. Приділена увага вивченню соціокультурних параметрів ранніх етапів модернізації суспільств Азії, особливостям воєнних конфліктів в країнах Азії, Африки, Латинської Америки.

Важливою ланкою в системі підготовки науковців в галузях історії, археології, етнології є студентська наукова робота. Апробація наукових досягнень студентів здійснюється на конференціях різних рівнів, публікаціях у студентських наукових виданнях. Так, студентами з 2005 року щорічно видається збірка матеріалів студентської наукової конференції Одеського національного університету імені І.І.Мечникова.

Міжнародному співробітництву на історичному факультеті приділяється багато уваги, як важливому компоненту наукової роботи, підвищення професійних якостей професорсько-викладацького персоналу, ефективності наукових досліджень, універсальності навчально-виховного процесу.

Організація і проведення міжнародних конференцій, обмін викладачами і студентами, аспірантами, виконання спільних наукових проєктів – основні напрями міжнародної діяльності факультету. Щорічно на факультеті виступали з лекціями викладачі і науковці з різних країн. Серед них, зокрема, професор університету Фордхам (США) Алан Гілберт, професор університету Ка Фоскарі (Венеція, Італія) Паоло Бяджі, директор Інституту Історії Опольського університету Томаш Цисельський, інші.

Незалежність України відкрила широкі можливості для міжнародної співпраці факультету. Наукові зв'язки з університетськими, академічними науковими установами зростали достатньо інтенсивно завдяки авторитету і вагомих наукових здобутків викладачів факультету в області археології, етнології, історії стародавнього світу, вітчизняної та зарубіжної історії.

Особливо активно з початку 1990-х років відзначається співпраця з етнологами і істориками Болгарії. За участю дослідників Софійського

університету, академії наук Болгарії здійснюються масштабні дослідження історії і культури болгарської діаспори в Україні, виходять друком численні статті і монографії. У 1998 році на базі Одеського державного університету ім.І.І.Мечникова проходить міжнародна конференція «Україна і Болгарія: віхи історичної дружби»¹⁷

З кінця 1990-х років з початком реалізації міжнародної програми «Єврорегіон «Нижній Дунай» розпочинається активна співпраця з істориками Нижньодунайського університету (м.Галац, Румунія»), Союзом українців Румунії, громадськими і релігійними організаціями Румунії.

Міжнародна діяльність значно активізувалась з середини 2000-х років. Урізноманітнюються форми співпраці: проведення міжнародних наукових конференцій, викладачі беруть участь у міжнародних програмах і грантах, здійснюється обмін викладачами для читання лекцій і студентами для навчання.

Особливо активною стала співпраця з Інститутом історії Опольського університету (Польща) і факультетом історії, філософії і теології Нижньодунайського університету (Румунія) оскільки з цими країнами у нас є спільні об'єкти досліджень – це українська діаспора в Польщі і в Румунії, і румунська і польська – в Україні і чимало актуальних проблем регіональної історії (первісної і середньовічної, нової і новітньої, етнології, сучасних міжетнічних і міжкультурних стосунків), які можливо досліджувати лише об'єднавши зусилля.

З 2005 року розпочалася активна співпраця з факультетом історії, філософії і теології Нижньодунайського університету, яка супроводжувалась проведенням за участю викладачів, аспірантів і студентів щорічних конференцій, семінарів тощо. Перед студентами у Галаці виступали Дзиговський О.М., Кушнір В.Г., Немченко І.В., Петрова Н.О., колеги з Нижньодунайського університету Єнакі Д., Тулуш А., Шишкану І. ознайомили викладачів і студентів нашого факультету з новітніми досягненнями у вивченні регіональної історії. Студенти-історики брали участь у студентських конференціях у Галаці, а в наукових студентських конференціях Одеського національного університету імені І.І.Мечникова з доповідями виступали студенти і магістранти-історики з Нижньодунайського університету. 7-10 травня 2009 р. відбувся І науковий семінар «Історія і культура населення Нижнього Подунав'я».

Наукове співробітництво не обмежувалось взаєминами істориками факультетів двох університетів. З 2000 року за підтримки Союзу українців Румунії, громадських організацій старовірів в Румунії розпочались регулярні дослідження історії і традиційної української діаспори і старовірів у північній Добруджі і румунській частині дельти Дунаю, наслідком яких стало

¹⁷ Україна і Болгарія: віхи історичної дружби// Матеріали міжнародної конференції, присвяченої 120-річчю визволення Болгарії від османського іґа.-Одеса, 1999.- 370.

видання двох монографій¹⁸. Згодом до співпраці приєднався історичний музей м.Галаца, за допомогою якого видано альбом традиційних рушників населення Нижнього Подунав'я¹⁹.

2005 року підписано угоду про співпрацю з Інститутом історії Опольського університету. І вже наступного року в Одесі на історичному факультеті започатковано проведення щорічних українсько-польських конференцій за участю науковців з інших країн. У 2006 році проведено конференцію «Поляки на півдні України і в Одесі», у 2007 – «Поляки на півдні України і в Криму», у 2008 – «Північнопричорноморський регіон у контексті європейської політики». Видано матеріали конференції²⁰.

З лекціями перед студентами-істориками виступали в Одесі Марек Грохальський (2006), Томаш Цисельський (2007), в Ополі – В'ячеслав Кушнір, Ірина Немченко, Федір Самойлов, Олена Сминтина, Вадим Хмарський (2006), Олена Бачинська, Людмила Новікова (2007). В Нижньодунайському університету (м.Галац, Румунія) з лекціями виступили В'ячеслав Кушнір, Наталія Петрова (2012).

У 2006 році мали місце спроби узгоження навчальних планів історичного факультету Одеського національного університету імені І.І.Мечникова та відповідного факультету Інституту історії Опольського університету з метою співпраці у навчальній сфері, що дало змогу у 2006 році провести музейні практики польських студентів в Одесі і одеських студентів в Ополі, Вроцлаві, Ченстохові у 2007 році.

У 2008 році протягом трьох тижнів в Інституті історії Опольського університету навчалися дві студентки історичного факультету. У 2008 році за науковим грантом в бібліотеках Польщі працювала викладач нашого факультету.

З 2006 р. на факультеті реалізується програма наукового й освітнянського співробітництва з університетом Ка Фоскарі (Венеція, Італія). Під керівництвом зав. кафедрою археології та етнології України проф. О.В. Сминтини там пройшли стажування з проблем археології та давньої історії 4 викладачі, 3 аспіранти та 2 студенти історичного факультету, а професори цього університету Паоло Бьяджі, Сауро Геліки, доктори Ренато Нісбет та Елізабета Старніні неодноразово читали спеціалізовані курси лекцій з первісної історії та археології для студентів ОНУ, а проф. О.В. Сминтина – лекції для студентів та аспірантів університету Ка Фоскарі.

На факультеті плідно використовуються можливості обміну студентів та викладачів в рамках програми Erasmus Mundus. Протягом 2010-2014 рр. гранти на стажування та навчання за кордоном вибороли 4 студенти (Г.

¹⁸ Кушнір В.Г. Українці за Дунаєм.- Одеса: Гермес, 2002.- С.128; Пригарин А.А. Русские старообрядцы на Дунае: формирование этноконфессиональной общности в конце XVIII – первой половине XIX вв.– Одесса-Измаил–Москва: «Смил» – «Археодоксія», 2010. – 528 с.

¹⁹ Kuşnir V.G.Ştergarul din regiunea dunării de jos. Editura muzeului de istorie Galaţi.- Galaţi, 2012.-141 p.

²⁰ Поляки на півдні України / Polacy na południowej Ukrainie.- Одеса, 2006.- 252 с.; Поляки на півдні України і в Криму / Polacy na południowej Ukrainie i Krymie.- Одеса-Ополе-Вроцлав. 2007.- 398 с.; Причорноморський регіон у контексті європейської політики / Region nadczarnomorski w polityce europejskiej.- Одеса-Ополе-Вроцлав, 2008.-487 с.

Котова, А. Уманець, О. Феденко, О. Яцук) та 1 викладач (к.і.н. І.С. Горнова), в рамках даної програми на факультеті стажувалися 1 магістр (університет Олександра фон Гумбольдта, Берлін), 2 аспіранти (Вільнюський та Варшавський університети) та 1 викладач (університет Ка Фоскарі, Венеція).

У співпраці з етнологами АН Молдови зібрано матеріали і видано друком збірку польових етнографічних досліджень “Українці Придністров’я”²¹.

Активізувались наукові звязки з істориками Туреччини. У квітні 2013 року за участю науковців університетів Стамбула на сторичному факультеті відбулася перша наукова конференція, присвячена історії Хаджибея-Одеси та півдня України XVI–XVIII ст. з використанням архівів Туреччини.

Різноманітною і різноплановою була співпраця з Генеральними консульствами Греції, Польщі, Румунії, Туреччини в Одесі. Проводились зустрічі студентів з Генеральними консулами. За підтримки Генерального консула разом з польськими колегами підготовлено фотовиставку «Історія польської діаспори в Одесі на початку ХХ ст. за архівними матеріалами» Завдяки плідній співпраці з Генеральними консульствами Республіки Польща в Одесі встановлені зв’язки з університетами в Польщі. У 2013 році з Генеральним консульством Польщі в Одесі розроблено Положення і проведено загальноміський конкурс серед шкільної і студентської молоді на кращий туристичний проект «Поляки в історії Одеси».

У 2013 році з Нижньодунайським університетом, факультетом історії, філософії і теології підписано Меморандум про створення в Галацькому і Одеському університетах Центру академічного і культурного співробітництва.

У Генеральному консульстві Румунії в Одесі проведено Круглий стіл з питань організації вивчення спільних для України Румунії питань з історії і культури населення Нижнього Подунав’я, розглядалися питання спільних досліджень на перспективу.

У 2006 році разом за підтримки Одеської обласної ради і Почесного консула ПАР в Одесі Лариси Поплавської, на історичному факультеті відкрито культурно-інформаційний центр для поширення знань серед студентів про науку, освіту і культуру в ПАР. Перед студентами і викладачами історичного факультету з лекціями виступили Перший секретар Посольства ПАР в Україні Франсуа Хендшел (2006, 2007, 2008), Надзвичайний і повноважний посол ПАР в Україні Андріас Вентер (2009).

Плідною була співпраця факультету з державними і громадськими організаціями, зокрема з Одеською міською радою, Одеською державною обласною адміністрацією, Миколаївською обласною державною адміністрацією, районними державними адміністраціями. За проектом Миколаївської обласної державної адміністрації досліджувались намогильні пам’ятки Миколаївщини (Кушнір В.Г.), пізньопалеолітичне поселення Анетівка (Станко В.Н., Піструїл І.В., Старкін А.В.). На замовлення

²¹ Українці Придністров’я (Матеріали етнографічних досліджень) Вип.1.- Одеса, 2005.

Миколаївської районної адміністрації та Миколаївської районної ради, проведено вивчення історії Голодомору в районі та видано книгу “У скорботних 1932-1933 роках” (Кушнір В.Г., Петрова Н.О., 2008). За ініціативою Фонду грецької культури студенти брали участь у комплексних міжнародних дослідницьких проектах: «Греки Півдня України: історія та культура (кінець XVIII – початок XXI ст.)» (Прігарін О.А., Коч С.В.), «Деколективізація в Україні (досвід 1990-х рр.)» (університет Саскакун, Канада), «Із пам’яті в історію: рукописні, друковані та фотоматеріали старовірів на Дунаї» (British Library, Великобританія), «Болгари Півдня України: етнічна структура та ідентичність» (Інститут етнографії БАН та кафедра етнології Софійський університет «Св. Климента Охридського», Болгарія) (Прігарін О.А.). Шабашов А.В. на замовлення Красносільської сільської ради підготував “Нариси з історії села Красносілка (Гільдендорф) на Одещині (2007).

У виховній роботі (заступник декана з виховної роботи Петрова Н.О.) використовуються перш за все можливості навчального процесу і студентського самоврядування. Студенти залучаються до пошуку і використання матеріалів для проектів соціального значення. Так під час архівної практики студентами досліджувались книги державної реєстрації актів громадянського стану, виявлено понад 2000 прізвищ людей, які загинули у 1932-1933 роках. Під час етнографічної практики сформована за розповідями свідків цих трагічних подій змістовна джерельна база для вивчення Голодомору 1932-33 років в Одеській області. Відтворена модель і функціонування механізму влади щодо відбирання у людей хліба, взаємини місцевої влади і селян, вивчено морально-етичну складову у взаєминах влади і суспільства. З’ясовано вплив наслідків Голодомору на традиційну культуру українців, зокрема на родинну обрядовість, господарську діяльність, побут, традиційну кухню, а також багатьох інших питань, які не відображені в архівних документах.

Приділяється багато уваги навичкам і умінням студентів для організації популяризаторської роботи і особливо таких форм роботи, які дозволяють студентам максимально продемонструвати свої знання, виконувати функцію вихователя. Для цього використовуються можливості творчих студентських організацій. Так члени фольклорно-етнографічної групи “Джерело, багаторазового учасника і переможця Всеукраїнських конкурсів «Шевченко у моєму серці», «Весняна хвиля», «Барви осені» з 2000 року вивчають і активно популяризують традиційну культуру українців Одещини, виборюють дипломи переможців на всеукраїнських конкурсах, разом з викладачами приймають активну участь у телевізійних проектах, присвячених вивченню історії і культури нашого краю. Йдеться про цикл телевізійних фільмів “Джерела” телекомпанії “Глас” і спільний з обласним архівом проект з висвітлення маловідомих сторінок історії Одеси. Студенти беруть участь у підготовці, виданні, презентація видань історичного ф-ту, Круглих столах, присвячених обговоренню актуальних проблем історії регіону, виступають з народознавчими програмами школах, школах-

інтернатах для дітей-сиріт і позбавлених батьківства. За активної організаційної участі фольклорно-етнографічної групи студентів “Джерело” проведено декілька щорічних обласних конкурсів для учнів загальноосвітніх шкіл “Традиційні обряди мого села».

Факультет започаткував проведення методологічного семінару для вчителів історії області з актуальних питань всесвітньої історії, історії України, регіональної історії і народознавства. У цьому контексті проведено круглий стіл “Роль традиційної культури у формуванні національної ідентичності (2006), щорічно проводиться обласний конкурс для учнів загальноосвітніх шкіл “Традиційні обряди мого села, за активної організаційної участі фольклорно-етнографічної групи студентів “Джерело” (керівник доц. Петрова Н.О.) – активного популяризатора народознавчих знань, неодноразового учасника і переможця Всеукраїнських конкурсів «Шевченко у моєму серці», «Весняна хвиля», «Барви осені».

Досвід виховної роботи на факультеті розглядався на Всеукраїнських конференціях, а його наукове опрацювання відображено в публікаціях.

Одним з важливих напрямів діяльності факультету є робота з молоддю, викладачами історії міста і області у вивченні матеріальної і духовної спадщини, виховання національно свідомих громадян України. Виступи викладчів і студентів на теми регіональної історії, краєзнавства, календарних свят, обрядів та звичаїв стали регулярними на обласному радіо, телебаченні. Це спеціальні репортажі і тематичні програми, серія відеофільмів “Джерела” телеканалу “Глас” “Весілля”, “Ткацтво”, “Трифон-Зарезан”, “Плескавица”, “Ковальство”, “Село Пужайкове”, в яких викладачі і студенти брали участь у підготовці сценаріїв, коментарях.

Слід згадати про Всеукраїнський конкурс серед студентської молоді «Освіта Країною» (2010), в якому переможцями від Одещини було троє студентів і двоє з них – Петрова Анна та Георгієв Михайло – студенти нашого факультету.

Фонд Віктора Пінчука в середині 2000-х років започаткував стипендіальну програму «Завтра.UA» головною метою якої є сприяння формуванню мережі молодих лідерів нового покоління інтелектуальної та ділової еліти країни. Серед переможців були і студенти історичного факультету: Леснікова Ганна (2007), Штепко Олена (2009), Фокін Іван (2010), а Петрова Анна (2013) разом з перемогою в конкурсі стипендіальної програми «Завтра.UA» Фонду отримала диплом за найкращу конкурсну роботу за науковим напрямком «історія».

Стипендія імені М.Грушевського отримували Залевський Віталій (2006-2007 н.р.), Петрова Анна (2011-2012 н.р.), Кузнецов Валентин (2013-2014 н.р.), Верховної Ради – Штепко Олена (2006-2007 н.р.), Президента України – Петрова Анна (2008-2009 н.р.), Чепіженко Вадим (2014).

З 2009 року факультет бере участь у перепідготовці спеціалістів з вищою освітою.

Дясягнення факультету – це результат співпраці студентів, лаборантів, викладачів кожної кафедри: археології та етнології України, історії

стародавнього світу та середніх віків, історії України, нової та новітньої історії.

Кафедра археології та етнології України

Кафедра археології та етнології України була заснована 28 липня 1993 р. разом з фаховою навчально-методичною лабораторією археології та етнографії Степової України.

На чолі кафедри став її засновник, професор, доктор історичних наук Володимир Никифорович Станко (1937-2008), фахівець в галузі археології кам'яної доби та знавець болгарської етнографії, лауреат Державної Премії України в галузі науки і техніки, член Російської Академії природничих наук²². З жовтня 1998 р. кафедру очолює доктор історичних наук, професор Сминтина Олена Валентинівна, спеціаліст в галузі інвайронментальної первісної археології та історії, дійсний член Академії вищої освіти України, директор Інституту міжнародної освіти ОНУ імені І.І. Мечникова²³.

Динамічність структури історичної науки у пострадянську добу, виникнення принципово нових методологічних підходів до дослідження найдавніших сторінок історії населення, що проживали на території України у додержавну добу, а також системне становлення досліджень традиційної культури, побуту та етнічної історії її народів стали запорукою інтенсивного розвитку кафедри, її кадрового складу, структури спеціальностей, за якими здійснювалася підготовка студентів, а також наукової проблематики її викладачів, аспірантів та студентів.

На момент заснування на кафедрі працювала мінімально припустима кількість викладачів: д.і.н, проф. В.Н. Станко, к.і.н., доц. С.А. Булатович, к.і.н., ст.н.с. О.М. Дзиговський, ст. викл. В.Г. Кушнір, ст. викл. А.І. Мартиненко, викл. О.А. Прігарін. На протязі 21 року існування кафедри цей кістяк зберігся у фактично повному складі та поповнювався, переважно, за рахунок кращих випускників кафедри, які постійно працюють сьогодні на кафедрі: д.і.н., проф. О.В. Сминтина (з 1995 р.), к.і.н., доц., в.о. проф. А.В. Шабашов (з 1996 р.), к.і.н., доц. Н.О. Петрова (з 2001 р.), к.і.н., доц. Г.М. Стоянова (з 2002 р.), к.і.н., в.о. доц. Д.В. Кіусак (з 2009 р.), к.і.н., в.о. доц. О.М. Присяжнюк (з 2014).

Особливості підготовки студентів спеціальності «археологія» визначили доцільність залучення до навчального процесу співробітників Одеського Археологічного музею (ОАМ) НАН України та Відділу археології Північно-Західного Причорномор'я Інституту археології НАН України. Так, в різні роки на кафедрі викладали директори Одеського археологічного

²² Человек в истории и культуре. – Вып. 1. – Одесса, 2007. – 576 с.; Вып. 2. – Одесса, 2012. – 644 с.

²³ Сминтина Олена Валентинівна // Академія наук вищої освіти України. – Дніпро, 2011. – С. 323-330; Смынтына Елена Валентиновна // Видные ученые Одессы : доктора и профессора / С. А. Андронати, Б. В. Буркинский, Д. М. Демченко [и др.]. - Одесса, 2005. - С. 258-259; Сминтина Олена Валентинівна // Професори Одеського (Новоросійського) університету. - Одеса, 2005. Т. 2. - С. 132-136.

музею к.і.н., ст.н.с. В.П. Ванчугов та д.і.н., ст.н.с. І.В. Бруяко, зав. відділом нумізматики і торевтики ОАМ Редіна Є.Ф., а також д.і.н., ст.н.с. ІА НАНУ С.В. Іванова.

Розширення кількісного складу кафедри супроводжувалося постійним зростанням наукової та викладацької кваліфікації її викладачів. Так, у період з 1996 до 2013 р. викладачами кафедри захищені 3 докторські дисертації (О.В. Сминтина, 2003; О.М. Дзиговський, 2004; В.Г. Кушнір, 2013) та 11 кандидатських дисертацій за спеціальностями «археологія», «етнологія», «історія України», «всесвітня історія». Всі викладачі кафедри отримали вчені звання доцентів, а О.В. Сминтина та О.М. Дзиговський – вчене звання професора.

Структура наукових досліджень кафедри відбиває специфічне поєднання археологічної, етнологічної та історичної проблематики, а також співпрацю з представниками суміжних природничих та гуманітарних наук.

На кафедрі успішно продовжуються започатковані проф. В.Н. Станко дослідження в галузі археології кам'яної доби та первісної історії. Нові підходи в цій царині пов'язані з розробленням проф. О.В. Сминтиною методики екологічної інтерпретації культури і побуту первісного населення; ця методика успішно застосована нею для реконструкції палеоісторичних процесів у Північно-Західному Причорномор'ї на рубежі плейстоцену та голоцену у зв'язку зі змінами рівня Чорного моря та використана в ході виконання серії міжнародних наукових проектів (під егідою INQUA, IGCP, COST, Black Sea-ERA.Net, FP-6) та освітянських програм (Erasmus Mundus, INTAS, Tempus, OSI-ReSET). Результати даних проектів були обговорені на організованих та очолюваних О.В. Сминтиною міжнародних наукових конференціях та спеціальних секціях в рамках наукових форумів у США, Австралії, Німеччині, Швейцарії, Греції, Португалії, Туреччині, Грузії, Росії, в роботі яких взяли участь близько 200 науковців з 16 країн світу. Дослідження О.В. Сминтини в галузі взаємодії природи та суспільства в історичній ретроспективі були підтримані трьома грантами Президента України для молодих вчених (2006, 2007, 2008) та іменною стипендією Верховної Ради України для найталановитіших молодих вчених (2008). Результати досліджень в даній галузі опубліковані у спеціальному випуску часопису “British Archaeological Reports” видавництва Оксфордського університету (2004)²⁴ та у спеціальному номері журналу “Quaternary International” видавництва “Elsevier” (2009)²⁵, укладачем та запрошеним редактором яких виступила проф. О.В. Сминтина. Крім того, вона є автором 3 персональних наукових монографій²⁶, більше 220 наукових статей, у тому

²⁴ Smyntyna O.V. (ed.) Living space exploitation in prehistory / British Archaeological Reports, international series, no 1224. – Oxford University Press, 2004. – 196 p.

²⁵ Smyntyna, O.V., Yanko-Hombach, V.V. (eds). Quaternary History of the Black Sea and adjacent regions / Quaternary International. – Elsevier, 2009, vol. 197. – 217 p.

²⁶ Сминтина О.В. Зональність ранньопервісних культур: дослідження, факти, теорії. – Одеса, 2001. – 306 с.; Сминтина О.В. Теоретичні питання дослідження екології давньої людини. – Одеса: Астропринт, 2004. – 104 с.; Сминтина О.В., Охотніков С.Б. та ін. Острів Зміїний. Історія та археологія (укл.). – Одеса: Астропринт, 2008. – 176 с.

числі у енциклопедичних та монографічних виданнях SAGE, Routledge, ABC-Clio, Facts-on-File, Golson Books, Greenwood Press, Oxford University Press.

Застосування к.і.н. Д.В. Кіосаком комп'ютерних технологій та формалізованих методів аналізу стали підґрунтям для реконструкції палеосоціології та палеоекономіки населення Балкано-Дунайського регіону в мезоліті та неоліті; вони успішно використовуються ним також для опрацювання результатів розкопок серії неолітичних поселень Північного Причорномор'я, в яких залучені студенти та аспіранти кафедри.

Подальший розвиток набула також археологія кочовиків раннього залізного віку. Так, в результаті дослідження сарматських старожитностей Карпато-Дніпровського регіону проф. О.М. Дзиговським вперше створено концепцію історії сарматів на західній периферії Євразійських Степів на рубежі ер, яка викладена ним у восьми наукових монографіях²⁷.

Гідним продовжувачем традицій дослідження античної нумізматики, зокрема, грошового обігу Північного Причорномор'я на кафедрі є к.і.н., доц. С.А. Булатович, автор єдиного в Україні навчального посібника з цієї навчальної дисципліни²⁸.

В центрі наукового пошуку к.і.н. О.М. Присяжнюка знаходяться проблеми історії пам'яткознавства та пам'яткоохоронної справи на Півдні України у другій половині ХХ ст., захист культурної спадщини нашого краю.

Предметом етнологічних досліджень викладачів кафедри є історія та етнічна виразність культури населення Південно-Західної України. Результатом багаторічних польових досліджень традиційної культури українців лісостепової зони Подністров'я (Україна, Молдова), степових районів Буго-Дністровського межиріччя, півдня Буджака та Нижнього Подунав'я (Україна, Румунія) стала розроблена д.і.н. В.Г. Кушніром оригінальна концепція господарсько-побутової адаптації українців Південно-Західного Степу і Нижнього Подунав'я та виділення ним на цій підставі нижньодунайського варіанту традиційної культури українців²⁹. Він є автором 10 монографій, укладачем альбому традиційних рушників українців, румунів та молдован Нижнього Подунав'я³⁰, а також засновником серії періодичних видань з проблем історії, археології та етнології Півдня України («Історичне краєзнавство Одещини» (1992-1996 рр.), «Старожитності Причорномор'я» (1995 р.), «Етнографія Півдня України» та ін.). За ініціативою В.Г. Кушніра з 2010 р. на базі кафедри археології та етнології України започатковані

²⁷ Дзиговский А.Н. Очерки история сарматов карпато-днепровских земель. - Одесса, 2003.- 239 с.; Дзиговський О.М. Культура сарматів Північно-Західного Причорномор'я. – Одеса, 2000. – 169 с.

²⁸ Булатович С.А. Антична нумізматика. Навчальний посібник. Ч.І. Загальні проблеми античної нумізматики. – Одеса, 2005. – 54 с.; Булатович С.А. Антична нумізматика. Навчальний посібник. Ч.ІІ. Грошовий обіг Північно-Західного Причорномор'я в античну добу. – Одеса, 2007. – 39 с.

²⁹ Кушнір В.Г. Господарсько-побутова адаптація українців Південно-Західного степу і Нижнього Подунав'я (друга половина ХІХ – перша половини ХХ ст.). – Одеса, 2012. – 192 с.;

³⁰ Кушнір В.Г. Українці за Дунаєм.- Одеса, 2002. – 138 с.; Кушнір В.Г. Нижньодунайський рушник. Альбом. – Галац, 2012. – 141 с.

тематичні «Етнографічні читання», в роботі яких беруть участь науковці України, Молдови, Польщі та інших країн.

Вивчення особливостей побутування традиційної культури полікультурному середовищі, виховання національно свідомої молоді у вищих навчальних закладах з використанням етнопедагогічного досвіду української культури та традиційної обрядовості, дослідження морально-етичних норм в системі дошлюбного спілкування молоді, проблеми деформації традиційної культури в періоди соціальних трансформацій (колективізація, Голодомор) є предметом наукового пошуку к.і.н., доц. Н.О. Петрової та відбилися у серії колективних наукових монографій за її участю.

В центрі наукового пошуку к.і.н., доц. О.А. Пригаріна етноконфесійна своєрідність культури росіян-старовірів України, Румунії й Болгарії; традиційна народна архітектура етнічних груп Південної України; ідентичність та міжетнічні зв'язки населення Південно-Східної Європи; використання комп'ютерних технологій в історичних дослідженнях. Результати досліджень в цій галузі були використані ним в ході виконання серії міжнародних наукових проектів фундації AHRC, "British Library", фонду Мак-Артурів, Фонду Грецької культури та ін. Він є організатором серії міжнародних конференцій «Липовани: історія та культура росіян-старообрядців» (з 2004 р.), укладачем серії наукових видань та авторської монографії з цієї теми³¹.

Дослідження етнічної культури болгар і гагаузів Буджака, тюркських народів Півдня України (зокрема, ногайців та кримських татар) здійснює к.і.н., доц., в.о. проф. А.В. Шабашов. Найбільш визначні результати отримані ним в галузі вивчення систем термінів спорідненості та соціальної організації згаданих етносів та опубліковані у його персональній монографії³².

Традиційна культура слов'янського населення Півдня України, обряди життєвого циклу та етнографія міста є предметом наукових досліджень к.і.н., доц. Г.М. Стоянової.

Результати наукових досліджень викладачів кафедри творчо використовуються ними в ході підготовки студентів за двома фахами: археологія (з 1995 р.) та етнологія (з 1997 р.), - а також в рамках підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів історії; за кожною зі спеціальностей викладачами кафедри розроблена система спецкурсів, спецпрактикумів та навчальних практик, яка забезпечує здійснення навчального процесу на базі археологічних пам'яток та етнографічних комплексів Південного Заходу України. Крім того, викладачі кафедри залучені до підготовки студентів на філософському, геолого-географічному, філологічному факультетах та на факультеті журналістики й видавничої справи ОНУ імені І.І. Мечникова. Загалом викладачами кафедри розроблені авторські навчально-методичні комплекси для майже 90 фундаментальних та спеціальних курсів. Серед них чимало унікальних, які не мають аналогів в Україні, зокрема: Природа і

³¹ Пригарин А.А. Русские старообрядцы на Дунае: формирование этноконфессиональной общности в конце XVIII – первой половине XIX вв. – Одесса–Измаил–Москва, 2010. – 528 с.

³² Шабашов А.В. Гагаузы: система терминов родства и происхождение народа. – Одесса, 2002. – 740 с.

розвиток культури і суспільства в історичній ретроспективі (О.В. Сминтина), Кочовий світ Північного Причорномор'я на рубежі ер (О.М. Дзиговський), Українське образотворче мистецтво (В.Г. Кушнір), Культурне освоєння Північно-Західного Причорномор'я у додержавну добу (О.В. Сминтина), дослідження систем спорідненості в етнології (А.В. Шабашов), Геоархеологія кам'яної доби (О.В. Сминтина та Д.В. Кіосак), Інформаційні технології в археології (Д.В. Кіосак).

Невід'ємною складовою навчально-методичної роботи кафедри є проведення учбових та виробничих практик. Під керівництвом викладачів кафедри археології та етнології України студенти історичного факультету проходили археологічну практику на розкопках пізньопалеолітичного поселення Анетівка II (с. Анетівка Доманівського району Миколаївської області, В.Н. Станко, І.В. Піструїл), мезолітичного поселення Залізничне (Болградський район Одеської області, О.В. Сминтина), ранньонеолітичного поселення Катаржино (у с. Червонознам'янка Іванівського району Одеської області, І.В. Піструїл), неолітичних поселень Кам'яна Могила 1 (Запорізька область, Д.В. Кіосак) та Мельнична Круча (Кіровоградська область, Д.В. Кіосак), нео-енеолітичної стоянки Кам'яне-Завалля (Савранський район Одеської області, Д.В. Кіосак), давньогрецького поселення й некрополя у с. Кошари (Біляївський район Одеської області, Є.Ф. Редіна), комплексу пам'яток античної Тіри й середньовічного Білгороду на території м. Білгород-Дністровський (Одеська область, Є.Ф. Редіна), поселення й могильника римської доби Картал у с. Орловка (Ренійський район Одеської області, О.М. Дзиговський, І.В. Бруяко), комплексу античних пам'яток на території сучасних міст Керч та Феодосія, поселення пізньоскіфської культури в Бахчисарайському районі (АР Крим, О.О. Васильєв, К.С. Ліпатов), а також у ході археологічних розвідок на теренах Іванівського, Фрунзівського та Ширяєвського районів Одеської області (Д.В. Кіосак).

Місцями проходження етнографічної практики в цей час стали області компактного проживання українців, росіян (у тому числі росіян-старообрядців), болгар, гагаузів, молдаван, греків, татар та інших етносів на теренах Ізмаїльського, Ренійського, Кілійського, Болградського, Арцизького, Татарбунарського, Саратського, Миколаївського, Кодимського, Іванівського, Балтського районів Одеської області (В.Г. Кушнір, О.А. Прігарін, Н.О. Петрова, С.В. Коч, Г.М. Стоянова), а також Судакського та Бахчисарайського районів АР Крим (А.В. Шабашов). За ініціативою В.Г. Кушніра група студентів спеціалізації "етнологія" пройшли музейну практику на базі музейних установ м. Ополе (Республіка Польща). О.В. Сминтина стала ініціатором проходження педагогічної практики студентів кафедри на базі навчального комплексу Сегедського університету (Угорщина). Під керівництвом О.В. Сминтини з 2005 р. впроваджена серія обмінів студентами, аспірантами та викладачами – фахівцями в галузі археології кам'яної доби з університетом Ка Фоскарі (Венеція), яка мала фінансову підтримку Міністерства Закордонних справ Італії та фінансувалася в рамках програми Erasmus Mundus.

Кафедра приділяє значну увагу позааудиторній роботі зі студентами та учнівською молоддю. З 2000 р. зусиллями В.Г. Кушніра та Н.О. Петрової діє фольклорно-етнографічний колектив «Джерело», метою якого є популяризація традиційної української культури серед широкої громадськості; на підставі зібраного в ході експедицій матеріалу студенти разом із викладачами відтворюють традиційні обряди й свята нашого краю. Плідно працює в цьому напрямку й гурт НЕСТ (наукове етнографічне студентське товариство, керівник Н.О. Петрова).

Діяльність студентського археологічного товариства імені Е.Р. фон Штерна (керівники О.В. Сминтина, Д.В. Кіосак та А.В. Гончаренко) спрямована на популяризацію археологічних знань та пропаганду збереження археологічної культурної спадщини краю.

Щорічно викладачі, співробітники та аспіранти кафедри організують роботу фахових секцій з археології та етнографії Малої Академії наук (О.В. Сминтина, О.М. Дзиговський, В.Г. Кушнір, О.А. Пригарін, С.В. Коч, Г.М. Стоянова, Н.О. Петрова, Д.В. Кіосак, К.С. Ліпатов, А.В. Гончаренко).

Результати наукової, освітянської, виховної та організаційної роботи викладачів кафедри відзначені державними і галузевими нагородами, серед яких Державна Премія України в галузі науки і техніки (В.Н. Станко, 2003), орден «За заслуги» III ступеня (В.Г. Кушнір, 2007), медалі Республіки Польща «Pro memoria», (В.Г. Кушнір, 2010), «Zasłużony dla Kultury Polskiej» (Кушнір 2014), Премія Президента України для молодих вчених (О.В. Сминтина, 2006), Нагорода імені Івана Крип'якевича Академії наук вищої освіти України (О.В. Сминтина, 2011), медалю Посольства Італії в Україні (О.В. Сминтина, 2013), а також відзнаками та грамотами Верховної Ради України (О.В. Сминтина, 2009), Національної Академії наук України (О.В. Сминтина, 2010), Голови Одеської облдержадміністрації та обласної ради (В.Г. Кушнір, Н.О. Петрова, О.А. Пригарін, О.В. Сминтина), Одеського міського голови (В.Г. Кушнір, О.В. Сминтина).

Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків (1991 - 2013)

Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків функціонує в структурі історичного факультету з 1963 року. Її першим керівником був видатний вчений-античник, візантиніст, спеціаліст у галузі нумізматики та епіграфіки Північного Причорномор'я Петро Йосипович Каришковський (1921–1988). Після смерті засновника кафедри її очолив його учень А.Г. Загінайло (1988–1993), фахівець з античної археології та нумізматики. У 1991–93 рр. кафедра забезпечувала викладання загальних курсів історії Стародавнього Сходу, Стародавньої Греції та Риму, історії середніх віків, археології та етнографії. При кафедрі діяла спеціалізація з археології, отже студентам викладалися спеціальні курси з цієї дисципліни.

Розпочався новий етап в історії кафедри історії стародавнього світу та середніх віків. Завідувачем кафедри стає англознавець доц. І.В. Немченко (1993–1999, 2006 – сьогодні). У складі кафедри працюють доценти Р.Д. Бондар (до 2011р.), І.В. Зав'ялова (до 1999 р.), О.О. Радзиховська,

Г.М. П'ятигорський, ст. викл. Т.О. Ізбаш, а також як сумісники к.і.н. С.Б. Охотніков та к.ф.н. О.А. Довгополова.

Протягом наступних років штатний розклад кафедри змінювався. У 1999–2006 рр. завідувачем кафедри була доц. О.О. Радзиховська. 1995 р. замість Г.М. П'ятигорського на кафедрі почав працювати франкознавець П.М. Тоцький. 2006 р. починає викладацьку роботу візантиніст О.М. Луговий, аспірант кафедри, з 2009 р. – кандидат історичних наук, доцент. У 2012 р. наступником Р.Д. Бондар, що пішла з життя, став аспірант кафедри античник Т.М. Казаков. У 2013 розпочинає роботу на посаді доцента к.і.н. І.С. Горнова.

Сучасний склад кафедри історії стародавнього світу та середніх віків є наступним: завідувач к.і.н. доц. І.В. Немченко, к.і.н. доц. Т.О. Ізбаш-Гоцкан, к.і.н. доц. О.О. Радзиховська, к.і.н. доц. О.М. Луговий, к.і.н. доц. І.С. Горнова, ст.викл. П.М. Тоцький, викл. П.А. Майборода (аспірант).

Період з 1993 р. був для кафедри часом становлення, якісного зростання та пошуку гідних відповідей на виклики сучасності. Перше 10-ліття, саме коли кафедрі довелося створювати власну ідентичність, припало на період економічних негараздів у країні, які безпосередньо відчували працівники вищої школи. Були обставини й не менш загрозливі, що торкалися насамперед викладачів - медієвістів. Протягом радянського часу склалася специфічна доцентрова система функціонування та розвитку наукових знань в галузі історії середніх віків та раннього модерного часу. Ця система була орієнтована на Москву та її наукові центри, де було зібрано провідні наукові сили в той час, як у багатьох інших університетських центрах, України зокрема, медієвістика приходила у занепад. Вивчення історії країн Західної Європи неможливе без постійного доступу до західних досліджень, монографій та статей в періодичних виданнях, текстами джерел, що публікуються. Втім після революції 1917 р. надходження цих матеріалів у наукові центри України припиняється, що має наслідком згасання яскравих центрів розвитку медієвістики у Києві, Харкові, Одесі. (Виключення деякою мірою становив тодішній Ленінград, бібліотеки якого все ж отримували західні надходження.)

Вивчення античної історії мало більш сприятливі умови для розвитку оскільки було пов'язане з археологічними розкопками на теренах України, насамперед Північного Причорномор'я. Займатися ж медієвістикою чи ранньої новістикою в Одесі було можливим за умови підтримання постійних зв'язків із Москвою чи Ленінградом, з їх бібліотеками та науковими спільнотами. Про творчі наукові зв'язки із західними колегами у тих умовах навіть не йшлося.

Ця система була зруйнована внаслідок розпаду СРСР. Нові джерела отримання наукової інформації та необхідні для творчого розвитку наукові контакти ще належало здобути. Отже перед оновленою у 1993 р. кафедрою історії стародавнього світу та середніх віків постали завдання, від вирішення яких залежала якість її існування в освітянському та науковому просторі.

Зараз можна констатувати, що кафедрі вдалося вижити та зміцнитися в тих непростих умовах.

Непересічну роль для здійснення наукових досліджень викладачів кафедри, для розробки нових лекційних курсів, керівництва науковою роботою студентів мало долучення до можливостей Інтернету наприкінці 90-х рр. Інтернет надав медієвістам та античникам очікуваний доступ до так необхідних їм матеріалів європейськими мовами, можливість спілкування із науковцями країн Західної Європи та Америки.

Важливим кроком вперед було утворення в 1993 р. спеціалізації кафедри, спочатку – з історії середніх віків, трохи згодом – з історії стародавнього світу та середніх віків. Почала формуватися система спеціальних курсів, кількість яких постійно зростала. Спеціалізацію було розгорнуто також на заочному відділенні. Спецкурси кафедри є оригінальними авторськими розробками. Їх тематика, пов'язана із науковими інтересами викладачів, зазнавала протягом часу деяких змін внаслідок оновлення кадрового складу кафедри.

У системі спецкурсів кафедри найбільш помітною є культурологічна складова. Освіта, яку надає спеціалізація кафедри, відкриває перспективу подальшою науковою роботою, а також сприяє підвищенню загального культурного рівня студентства. Фактично кафедра готує не тільки фахівців у галузі всесвітньої історії, а саме антикознавства та медієвістики, а й майбутніх викладачів історії культури. Водночас студентам запропоновано й низку спецкурсів з соціально - економічної та політичної історії античності та середньовіччя, історіографії й проблем методології історії.

Програми курсів, що час від часу оновлюються, приведено у відповідність із вимогами кредитно-модульної системи, за якою працює історичний факультет.

Викладачі кафедри проводять науковий студентський семінар, переддипломні семінари на денному та заочному відділеннях, керують педагогічною практикою студентів спеціалізації. Виїзна музейна практика, яка спочатку проходила у Львові та Києві, з літа 2010 р. відбувається у Криму. Здійснюється керівництво курсовими та кваліфікаційними роботами студентів. Викладачі кафедри дбають про методичне забезпечення лекційних курсів: тільки в останні роки вийшла друком чи використовується студентами в електронному варіанті низка навчально-методичних посібників.

Методичні матеріали – підручники, тексти джерел для вивчення на практичних заняттях, плани цих занять разом з рекомендованою літературою, частина необхідних для підготовки до заняття монографій та статей тощо - зберігаються в електронному вигляді на кафедрі та пропонуються студентам історичного факультету у вигляді пакетів до окремих курсів. Співробітниками створено величезну електронну бібліотеку, яка постійно оновлюється, для наукових потреб студентів та викладачів.

При кафедрі активно працює науковий студентський гурток з історії Стародавнього Світу. В 90-х та на початку 2000-х рр. його незмінним керівником була доц. Р.Д. Бондар. З 2006 р. до роботи з гуртком залучився

молодий викладач кафедри О.М. Луговий. Останні роки при кафедрі створено студентські об'єднання з вивчення латинської та давньогрецької мов.

Наукові інтереси викладачів кафедри історії стародавнього світу та середніх віків є різноманітними, втім всіх об'єднує тяжіння до вивчення історії культури доби античності та Середньовіччя. Це знайшло відображення у формулюваннях комплексних наукових тем кафедри за останні два 10-ліття.

Основними напрямками науково - дослідної роботи кафедри є інтелектуальна історія античного часу, середніх віків та ранньої модерної доби, зокрема історія політичної думки вказаного періоду, релігійних уявлень, історичних, географічних та правових знань, а крім того – історіографія окреслених питань, зокрема історія їх дослідження в Одеському (Новоросійському) університеті.

Наукова проблематика досліджень співробітників кафедри охоплює різноманітну тематику історії стародавнього світу та середніх віків: Історія грецької колонізації Причорномор'я; формування та розвиток вітчизняної античної нумізматики у XVIII – першої чверті XX століть (доц. Ізбаш-Гоцкан Т.О.), Ідейне протистояння християнських та язичницьких авторів IV–V ст. (викл. Майборода П.А.), Військова історія Візантії X–XII ст. (доц. Луговий О.М.), Візантійська історична думка XI ст., зокрема спадщина Михайла Пселла, Іоанна Скилиці та ін. Географічні та правознавчі уявлення доби пізнього середньовіччя, зокрема В. Стукіуса, Г. Панциролли (доц. Радзиховська О.О.), Англійська політична думка XVII ст., погляди Т. Гоббса, Р. Філмера, О. Сіднея тощо (доц. Немченко І.В.), Соціальне та політичне життя Франції XVII-XVIII століть; полеміка щодо церковної реформи на Національних Установчих Зборах Франції 1788-1791 рр. (ст.викл. Тоцький П.М.)

Колективу кафедри вдалося втілити у життя свою омріяну мету – відродити після довготривалої перерви візантинознавство на історичному факультеті Одеського університету. Двоє випускників та аспірантів кафедри захистили кандидатські дисертації з історії Візантії: О.М. Луговий на тему «Роси та варанги у Візантії X–XII ст.: формування та структурна роль найманого військового контингенту» у 2009 р. (науковий керівник доц. Немченко І.В.) та І.С. Горнова на тему «Суспільно-політична історія Візантії в системі історичних поглядів Михайла Пселла» у 2012 р. (науковий керівник доц. Радзиховська О.О.). Обидва молоді вчені зараз викладають на кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків.

Раніше, у 2004 р., Ізбаш Т.О. захистила кандидатську дисертацію на тему «Становлення та розвиток античної нумізматики Північного Причорномор'я в Росії у XVIII – першій чверті XX ст.»; у 2005 р. аспірантка кафедри О.В. Білецька захистила кандидатську дисертацію на тему: «Південно-Східне Поділля середини XIV – середини XV століть».

У 2010 р. започатковано наукове періодичне видання «Libra. Збірка наукових праць кафедри історії стародавнього світу та середніх віків». Другий випуск (2012 р.) містить поряд із класичними науковими статтями матеріали міжнародного «круглого столу», присвяченого 100-річчю з дня народження доцента І.В. Зав'ялової (1911–2001), медієвіста – англознавця та історіографа, яка з моменту заснування кафедри у 1963 р. і до 1999 р. була її викладачем.

З 1989 р. кафедра є постійним організатором міжнародної наукової конференції “Читання пам’яті професора Петра Йосиповича Каришковського”. За цей час видано десять наукових збірок «Стародавнє Причорномор’є» за матеріалами конференцій, що відбулися. Чисельність доповідачів та відповідно обсяг збірки постійно зростає.

Викладачі та аспіранти кафедри історії стародавнього світу та середніх віків в свою чергу беруть участь у міжнародних наукових конференціях та симпозіумах, що проходять у наукових закладах України, Греції, Ізраїлю, Італії, Польщі, Росії, Румунії та США. Багато хто пройшов закордонне стажування. Так, І.В. Немченко стажувалася в Інституті Кеннана (Вашингтон, США), здійснювала керівництво групою студентів на міжнародних семінарах «Ренесанс у Флоренції» у 2010 р. та «Проторенесанс – Флоренція місто Данте та Джотто» у 2012 р. (Флоренція, Італія). О.О. Радзиховська – Екс-ан-Прованс, Франція, О.М. Луговий та І.С. Горнова пройшли стажування в університеті Ка’Фоскарі (Венеція, Італія).

При кафедрі працює група талановитої молоді. Студенти спеціалізації приймають активну участь у щорічних Звітних студентських наукових конференціях Одеського національного університету, в міжнародних конференціях «Одеські читання: актуальні проблеми історії, археології та етнології», студенти кафедри беруть участь у конференціях, що проходять в інших наукових центрах України Києві, Харкові, Симферополі, Херсоні тощо.

Помітно зросла активність студентів спеціалізації, які за власною ініціативою та бажанням організують Дні кафедри, кафедральні новорічні святкування, демонструють свої артистичні здібності підчас Дня факультету, конкурсу «Пан і пані Істфак» та ерудицію в змаганнях «Що? Де? Коли?».

Кафедра історії України

Процес націєтворення, що відбувається в сучасній Україні, потребує як активних учасників, так і тих, хто намагається осягнути цей процес в історичній ретроспективі. Саме це й визначає особливе місце кафедри історії України у системі університетської науки та процесі навчання. Адже Вітчизняна історія, як одна зі складових суспільної свідомості, завжди була дражливим стиком ідеологічних прагнень політичних еліт, дидактичних зусиль держави, ареною гострих дискусій як пересічних громадян, так і науковців.

З 1990 р. розпочався новий період в житті кафедри – дисципліна «Історія України» стала обов'язковою для викладання у всіх підрозділах Університету, а на історичному факультеті було кардинально збільшено обсяг годин на її викладання, зросла кількість спеціальних курсів для студентів спеціалізації кафедри, з'явилась нова генерація науковців, які продовжувала розробку започаткованих раніше досліджень. Відтоді повністю оновлено склад кафедри – серед членів колективу, який є чи не наймолодшим на факультеті, залишилась лише одна особа, яка була у штаті у зазначеному вище році. Очолювали кафедру В.П.Ващенко (1990-1999) та В.М.Хмарський (з 1999 р., у 2000-2003 рр. виконував обов'язки завідувача В.П.Щетников)³³.

Склад кафедри у перші роки складався з представників старшого покоління доц. Н.І.Калюшко (працювала з 1957 р.), професорів А.Д.Бачинського (1959), В.П.Ващенко (1972), З.В.Першиної (1980) та запрошених викладачів з інших кафедр Університету та інших вузів (професор Д.С.Шелест, доценти О.І.Домбровський, Ю.І.Сурай, О.В.Фесик, В.П.Щетников, старший викладач В.А.Чумаченко). Протягом 90-х років на кафедрі з'явилась здібна молодь, яка захистила кандидатські, а у новому столітті й докторські дисертації – О.А.Бачинська, Т.Г.Гончарук, Н.М.Діанова, В.М.Хмарський. На початку нового міленіуму на кафедрі виросло покоління викладачів, які були як учнями старших колег (доценти А.І.Мисечко, Т.С.Вінцковський, О.О.Синявська), так і вже нових лідерів (доценти О.Є.Музичко, Л.В.Новікова, Е.П.Петровський, В.М.Полторак, старший викладач Г.С.Левченко).

У своїй науковій діяльності протягом минулих десятиліть колектив працював у приблизно одному дискурсі, який відображали наукові комплексні теми «Південна Україна: історія, історіографія, джерела» (по 2005 р.)³⁴, «Історія Південної України у національному та європейському контексті» (2006-2010) та «Українське Причорномор'я в історичному та історіографічному контекстах» (2011-2015). Загалом можна виділити такі напрямки наукових досліджень кафедри у новітній період своєї історії: 1) соціально-економічна історія Південної України кінця XVIII – початку XX ст.; 2) суспільно-політичні процеси у регіоні наприкінці XIX – XX ст. (започатковані ще у попередню добу працями А.Д.Бачинського, В.П.Ващенко та З.В.Першиної); 3) історія історичної науки на півдні України у XIX-XX ст.; 4) історія історичної україністики в Університеті.

А.Д.Бачинський своєю монографією «Січ Задунайська» (1995) конституював козакознавчу проблематику на кафедрі як одну з її візитівок. Його дочка О.А.Бачинська присвятила кандидатську дисертацію (1997) та монографію Дунайському (Новоросійському) козацькому війську (1998), а

³³Кафедра історії України / В кн.: Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова за роки незалежності України 1991-2005 рр. / Голов.ред. В.А.Сминтина. – Одеса: Астропринт, 2005. – С.150-154.

³⁴Історія Одеського університету (1865-2000). – Одеса: Астропринт, 2000. – С.184.

згодом її студії втілились у фундаментальну монографію «Козацтво в «післякозацьку добу» української історії. Кінець XVIII-XIX ст.», що зазнала два видання (2009, 2011). Під її керівництвом В.М.Полторак захистив кандидатську дисертацію, присвячену взаєминам Війська Запорозького та Війська Донського доби Нової Січі (1734-1775). «Козацький» доробок увійшов складовою частиною до докторської дисертації О.А.Бачинської – «Колонізація українським населенням Придунайських земель. XVIII – початок XX ст.» (2003) – якою вона продовжила дослідницький дискурс свого батька.

Широким є поле наукових інтересів Т.Г.Гончарука, але в центрі уваги – соціально-економічна проблематика першої половини XIX ст.: історію вивчення торгівлі України у цей період висвітлюють як дисертаційне (1998) так і монографічне (1999) дослідження. Докторську дисертацію було присвячено проблемі транзитної торгівлі в Україні кінця XVIII – першої половини XIX ст. (2010), основні ідеї якої були втілені у монографії «Транзит західноєвропейських товарів через Наддніпрянську Україну першої половини XIX ст.» (2008). Т.Г.Гончарук – відомий у місті краєзнавець насамперед науковими працями з історії Хаджибею, одеського порто-франко, оригінальними біографічними нарисами козацьких керівників Д.І.Многогрішного, П.І.Калнишевського, Г.О.Потьмкіна. Серед послідовників В.П.Ващенко і Н.М.Діанова, яка захистила кандидатську дисертацію (2003) і втілила її у монографію «Формування етно-конфесійної структури населення міст Південної України (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)» (2010).

Цілковитого переосмислення потребувала суспільно-політична проблематика, якою у попередню добу розробляли П.І.Воробей, А.Д.Бачинський, З.В.Першина. Дослідження А.І.Мисечка українського культурно-освітнього руху призвело до захисту кандидатської дисертації (1998) та виходу монографії «Український рух в Одесі наприкінці XIX – початку XX ст.» (2006). На революційних подіях 1917-1920 рр. зосередив увагу Ю.І.Сурай (монографія «Преса в Україні у боротьбі політичних сил за армію і флот (1917 р.)»). На новий щабель вивчення історії української національної революції у краї підняв Т.С.Вінцовський (єдиний на кафедрі здобувач почесного знака «Відмінник освіти України») у своїй кандидатській дисертації (2000) та монографіях «Місцеві органи влади і управління Центральної Ради в Херсонській губернії (березень 1917 – квітень 1918 рр.)» (2002), «Формування і діяльність органів влади Центральної Ради на півдні України» (2012).

Зовсім новим аспектом у кафедральній дослідницькій палітрі стало вивчення радянських репресій на Одещині у середині 30-х рр. Джерелознавчому потенціалу архівно-слідчих справ присвятив кандидатську дисертацію Е.П.Петровський, фрагмент якої було розгорнуто у його книзі (у співавторстві) «Біль минулого. Нариси з історії репресій 1930-х років серед освітян Одеської області (Іванівський район)» (2006). Проблематика Другої світової війни у новітніх студіях відобразилась у брошурі А.Д.Бачинського

«Буджацьказагарав» (1995), а згодом у цілій низці статей та фрагментах у колективних монографіях В.П.Щетникова (1954-2013), який мав намір втілити проблему окупаційного режиму у Трансністрії у монографію та докторську дисертацію, та Т.С.Вінцовського, який досліджує український рух опору на окупованій території.

Історіографічні студії розбудовує після З.В.Першиної та А.Д.Бачинського учень останнього В.М.Хмарський. Досліджуючи історію археографії в Одесі він захистив кандидатську дисертацію (1994) та опублікував монографію (1998) присвячену найвідомішому історичному краю А.О.Скальковському. Докторська дисертація (2004) була присвячена археографічній діяльності наукових установ на півдні України у ХІХ – на початку ХХ ст., якій передувала монографія «Археографічна діяльність Одеського товариства історії і старожитностей» (2002). Під його керівництвом захистила кандидатську дисертацію (2004) та опублікувала монографію «Історіограф» Аполлон Скальковський: інтелектуальна апологія імперської політики та регіональної історичної самобутності» (2012) Л.В.Новікова, захистив кандидатську дисертацію (2004) і опублікував монографію «Історик Федір Іванович Леонтович (1833-1910): життя та наукова діяльність» (2005) О.Є.Музичко, який має ширше дослідницьке поле, що було втілено у монографіях «Грузини в Одесі: історія і сучасність» (2010), «Засновник Одеського інституту народного господарства професор Олексій Якович Шпаков(1868-1927): біографічний нарис» (2011). Монографія «Внесок вищого православного духовенства Південної України у розвиток історичної науки і освіти (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.)» (2012) стала основою докторської дисертації (2013) Н.М.Діанової. Життю та діяльності історика О.І.Маркевича присвятила кандидатську дисертацію (2002) і монографію (2003) О.О.Синявська³⁵.

Історія історичної україністики в Університеті – напрямок який виник ще у 90-ті рр., але сформувався вже у ХХІ ст. Він характеризується колективними формами роботи, що втілюється у таких довідникових виданнях як «Професори Одеського (Новоросійського) університету», «Одеські історики», в організації і участі історіографічних читань, присвячених видатним персонажам, працям чи віхам в університетській україністиці, виданні відповідних збірок (окремо вшановували О.І.Маркевича, А.Д.Бачинського, В.Т.Гаяса). Загалом поширеним явищем, яке вказує на наявність згуртованого колективу, стало видання колективних монографій або членів кафедри, або за їх вирішальної участі: «Одеса козацька. Історичні нариси» (2000) (О.А.Бачинська, Т.Г.Гончарук, С.Б.Гуцалюк, Мисечко А.І. та ін.), «Одеса козацька. Наукові нариси» (2008) (О.А. Бачинська, Т.Г.Гончарук, С.Б.Гуцалюк, А.І. Мисечко, Л.В. Новікова,

³⁵Післямова. Продовжувачі традицій історичної україністики: кафедра історії України на початку ХХІ ст. // Історична україністика в Одеському університеті: визначні віхи, персонажі, доробок / Матеріали конференції V Історіографічні читання (історичний факультет ОНУ імені І.І.Мечникова, 31 травня 2012 року). – Одеса, 2013. – С.224-227.

В.М.Полторак та ін.), «Українські мілітарні формування в Одесі у добу Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.)» (2010) (Т.С.Вінцковський, Є.О.Джумига, А.І.Мисечко), «Чорноморська хвиля Української революції: провідники національного руху в Одесі у 1917-1920 рр.» (2011) (Вінцковський Т.С., Т.Г.Гончарук, А.І.Мисечко, О.Є.Музичко, В.М.Хмарський), «Іван Митрофанович Луценко (1863 – 1919): український націє творець» (2013) (Т.С.Вінцковський, О.Є.Музичко).

У сфері навчальній та навчально-методичній на кафедрі постійно вівся діалог з приводу місця і призначення дисципліни «Історія України» в університетському навчанні як на історичному факультеті, так і інших підрозділах Університету (кафедра забезпечує читання курсу «Історія України» у всіх підрозділах). Викладання курсу давньої і нової історії України на історичному факультеті забезпечували А.Д.Бачинський, В.П.Ващенко, Н.І.Калюжко (у 90-ті рр.), а у новому столітті – О.А.Бачинська, А.І.Мисечко, О.Є.Музичко, В.М.Хмарський, В.П.Щетников. Новітню історію викладав Ю.І.Сурай (90-ті рр. і перше десятиліття ХХІ ст.), а згодом його заступили Т.С.Вінцковський і Е.П.Петровський³⁶.

Навчальні курси, що їх розробила кафедра і пропонує своїй спеціалізації та магістрам можна класифікувати так: фундаментальні (основи наукових досліджень – З.В.Першина, О.О.Синявська; українське джерелознавство та археографія – А.Д.Бачинський, В.М.Хмарський, Е.П.Петровський; українська історіографія – З.В.Першина, О.Є.Музичко, В.П.Щетников; історична географія, спеціальні історичні дисципліни – А.Д.Бачинський, О.А.Бачинська; проблеми вивчення і викладання історії України у суспільстві – В.М.Хмарський); наскрізні (історія української національної ідеї – Ю.І.Сурай; економічна історія – В.П.Ващенко, Н.І.Калюжко, Т.Г.Гончарук; історія української державності – В.П.Щетников; історія науки й освіти в Україні – О.О.Синявська; історія релігії і церкви, Україна у системі міжнародних відносин – Н.М.Діанова; військова історія – А.І.Мисечко); проблемні, що обмежуються окремими регіонами, соціальними групами, періодами чи аспектами (історія національних меншин в Україні – Л.В.Новікова; історія козацтва – О.А.Бачинська; українське мистецтво та культура ХІХ-ХХ ст. – Ю.І.Сурай; суспільно-політична історія ХХ ст. – Т.С.Вінцковський; історія української діаспори – А.І.Мисечко; дисидентський рух в Україні – О.В.Фесик, Е.П.Петровський; українське музеєзнавство та історичний туризм – В.М.Полторак). На кафедрі покладено організацію архівної практики студентів ІІІ курсу (З.В.Першина, О.О.Синявська).

Викладачі кафедри завжди приділяли пильну увагу співпраці зі студентством. У 90-ті рр. В.М.Хмарський сприяв відновленню Дня історичного факультету (1994), започаткуванню факультетського змагання у форматі КВК «Пан і пані історичного факультету» (1995) та відкритої першості історичного факультету з міні-футболу (1997), яка стала сьогодні,

³⁶Історичний факультет. 2005-2010. – [Б.м., б.р.] – С.18.

по суті, загально університетською. З ініціативи О.А.Бачинської з 2004 р. переважно силами студентів спеціалізації організовується святкування «Дня кафедри». Постійно змінювався формат гуртка історії України – від традиційного вигляду – обговорення доповідей та художніх і документальних фільмів до створення формації «Гурт (гурток історії України та прилеглих земель)» (куратор В.М.Полторак), яка сповідує історико-краєзнавчу й туристичну форму імпрез і стала загальноуніверситетським явищем.

Отже, колектив кафедри історії України продовжував виконувати покладені на нього обов'язки, поглиблюючи наукові розробки з історичної україністики, позначаючи цей процес черговими монографіями та збірками, збагачуючи навчальний процес новим досвідом і навчально-методичними виданнями, урізноманітнюючи форми виховної роботи, посідаючи все помітніше місце у громадському житті регіону – відповідаючи в цілому на ті виклики, які висунув як глобалізований світ, так і новітнє націєтворення у ХХІ столітті.

Кафедра нової та новітньої історії

Сучасна кафедра нової та новітньої історії на початку 90-х рр. ХХ ст. була представлена двома кафедрами: кафедрою історії нового та новітнього часу та кафедрою історії Росії. На першій кафедрі, яку очолював д.і.н., проф. С.Й.Аппатов³⁷, працювали к.і.н., доценти А.І.Балабаєв, В.В.Глебов, О.Б.Дьомін, І.М.Коваль, О.С.Овечкін, О.В.Полевщикова, Г.М.П'ятигорський, П.Я.Райнов, О.Ф.Цвіркун, ст. викл. В.А.Дубовік, Б.М.Чумаченко. В середині 90-х рр. прийшли молоді випускники історичного факультету О.І.Брусиловська, М.С.Покась. До другої кафедри під керівництвом к.і.н., доц. Ф.О.Самойлова³⁸ входили д.і.н., проф. М.Ю.Раковський, д.і.н., проф. О.В.Гонтар, к.і.н., доценти І.С.Гребцова, І.К.Калмакан, А.К.Лозовський, В.М.Міліч, С.В.Мілевич, В.С.Михайлюк, Т.М.Попова, П.І.Ранев, Г.М.Шабанова.

Значним досягненням тогочасної кафедри нової та новітньої історії стало відкриття на факультеті в 1994 р. нової спеціальності – міжнародних відносин. Це було практичною реалізацією теоретичних ідей проф. С.Й.Аппатова та його учнів часів перебудови про роль міжнародних відносин в сучасному світі. Як наслідок, в 1996 р. на базі частини викладачів кафедри утворилась нова кафедра – міжнародних відносин. До неї

В 1996 р. відбулося об'єднання кафедр історії Росії та Нового та новітнього часу. Тоді на кафедру міжнародних відносин перейшли

³⁷ Аппатов Семен Йосипович // Українські історики ХХ століття. Біобібліографічний довідник. – Вип. 2. – Част. 2. – К., 2004. – С. 15 – 16; Аппатов Семен Йосипович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. Біографічний словник. – Т. 2. – Одеса, 2005. – С. 64 – 67; Directory of European Historians of North America. – 3-th ed. – 1994. – P.159; Appatov S.I. // Who is Who in the World. – 16-th ed. – New-York, 1999. – P. 68.

³⁸ Самойлов Федір Олександрович // Українські історики ХХ століття. Біобібліографічний довідник. – Вип. 2. – Част. 2. – К., 2004. – С. 288 – 289; Самойлов Федір Олександрович // Випускники Одеського (Новоросійського) університету. Енциклопедичний словник. – Вип. 1. – Одеса, 2005. – С. 178.

С.Й.Аппатов, В.В.Глебов, І.М.Коваль, П.Я.Райнов, а в другій половині 90-х рр. – О.І.Брусиловська, М.С.Покась. Паралельно в 1996 р. відбулось об'єднання кафедр історії нової та новітньої історії та історії Росії, яку очолив Ф.О.Самойлов.

З того часу на кафедрі відбулись значні кадрові зміни. В інші вузи або на іншу роботу перейшли О.В.Гонтар, О.С.Овечкін, П.Я.Райнов, О.Ф.Цвіркун, А.І.Балабаєв, П.І.Ранев, Б.М.Чумаченко, Г.М.П'ятигорський, О.В.Білецька, О.Г.Середа. На пенсію вийшов В.С.Михайлюк. Пішли з життя М.Ю.Раковський³⁹ (2001), І.К.Калмакан (2001), Г.М.Шабанова (2006), А.К.Лозовський⁴⁰ (2007).

У зв'язку із кадровими пертурбаціями до роботи на кафедрі залучались викладачі університетських кафедр та інститутів ОНУ і представники освітніх установ міста Одеси: д.і.н., проф. М.М.Якупов, д.пол.н., проф. І.М.Коваль к.і.н., доц. М.А.Шевчук (усі із Інституту соціальних та політичних наук ОНУ), к.і.н., доц. О.І.Павлов (Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії управління при Президенті України), к.філол.н., доц. В.Г.Зінченко (філологічний факультет ОНУ), к.і.н., асистент С.В.Вегерчук (гімназія № 2 м. Одеса).

Одночасно на зміну досвідченим кадрам, які залишили кафедру, прийшли викладачі, пов'язані долею з Одеським університетом: в 1998 р. з Миколаєва повернулась к.і.н., доц. І.Д.Черних, в 2005 р. з Симферополя – відомий вчений д.і.н., проф. Д.П.Урсу.⁴¹ На зламі століть на кафедрі розпочався процес зміни поколінь викладачів: були зараховані на роботу випускники кафедральної аспірантури П.І.Барвінська (2001), учениця проф.М.Е.Раковского; А.С.Поспелов (2003), Ю.В.Шахін (2005), С.В.Ковальський (2010), М.С.Ковальська (2013), ученики проф.О.Б.Демина.

Так на середину першого десятиліття склався кафедральний колектив, який поєднує досвідченість викладачів старшого і середнього поколінь та заповзятість молодого покоління одеських істориків. Одночасно відбулась зміна керівництва: з червня 2008 р. завідуючим кафедрою став д.і.н., проф. О.Б.Дьомін.⁴²

³⁹ Учені вузів Української РСР. – К., 1968. – С. 360; Чумак В.М. Профессор М.Е.Раковский. История и время // Видные ученые Одессы. По воспоминаниям учеников и сотрудников. – Вып. 6. – Одесса, 1996. – С. 46 – 51; Раковский Михайло Юхимович // Українські історики ХХ століття. Біобібліографічний довідник. – Вип. 2. – Част. 2. – К., 2004. – С. 282 – 283; Щетніков В.П. Раковский Михайло Юхимович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. Біографічний словник. – Т. 4. – Одеса, 2005. – С. 12 – 17.

⁴⁰ Лозовський Анатолій Корнійович // Випускники Одеського (Новоросійського) університету. Енциклопедичний словник. – Вип. 2. – Одеса, 2010. – С. 129.

⁴¹ Урсу Д.П. // Африка. Енциклопедический справочник. – Т. 2. – М., 1987. – С. 642; Урсу Дмитро Павлович // Випускники Одеського (Новоросійського) університету. Енциклопедичний словник. – Вип. 1. – Одеса, 2005. – С. 213; Самойлов Ф.О. Урсу Дмитро Павлович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. Біографічний словник. – Т. 4. – Одеса, 2005. – С. 296 – 298; Дмитро Павлович Урсу. Біобібліографічний покажчик. – Одеса, 2006. – 69 с.

⁴² Дьомін Олег Борисович // Українські історики ХХ століття. Біобібліографічний довідник. – Вип. 2. – Част. 1. – К., 2003. – С. 110 – 111; Краєзнавці України. Сучасні дослідники рідного краю. Довідник. – К., 2003. – Т. 1. – С. 67; Дьомін Олег Борисович // Випускники Одеського (Новоросійського) університету. Енциклопедичний словник. – Вип. 1. – Одеса, 2005. – С. 77; Поспелов А.С. Дьомін Олег Борисович //

Значно зріс якісний потенціал кафедри: з початку ХХІ ст. викладачі кафедри захистили 3 докторські дисертації (О.Б.Дьомін – 2001 р., І.С.Гребцова⁴³ – 2002 р., П.І.Барвінська – 2013 р.) та 4 кандидатські дисертації (Ю.В.Шахін, А.С.Поспелов, С.В.Ковальський, М.С.Ковальська). На сьогодні усі викладачі мають вчені ступені.

Викладачі кафедри Ф.О.Самойлов, О.Б.Дьомін, І.М.Шкляєв, С.В.Мілевич, І.С.Гребцова, І.Д.Черних, А.С.Поспелов в різні роки читали ряд курсів на факультетах ОНУ та в учбових закладах м. Одеса та інших міст. В школах міста викладали історію А.М.Шабанова, Ф.О.Самойлов, С.В.Мілевич, А.С.Поспелов. Державні екзаменаційні комісії очолювали проф. О.Б.Дьомін, проф. І.С.Гребцова, доц. І.Д.Черних. Заступниками декана з учбової та наукової роботи були представники кафедри: проф. Т.М.Попова, проф. І.С.Гребцова, доц. А.С.Поспелов, доц. С.В.Мілевич. Вченим секретарем факультету працювала проф. Т.М.Попова.

За двадцятиріччя у порівнянні з попереднім радянським періодом на кафедрі суттєво збільшилась кількість аспірантів та захищених докторських та кандидатських дисертацій. За наукового консультування проф. Д.П.Урсу та проф. О.Б.Дьоміна захищені дві докторські дисертації, а під керівництвом професорів С.Й.Аппатова, М.Ю.Раковського, Д.П.Урсу, І.С.Гребцової, О.Б.Дьоміна, Ф.О.Самойлова, Т.М.Попової, доц. І.Д.Черних вчену ступінь кандидата історичних наук отримали біля тридцяти молодих фахівців. Всі вони плідно працюють як і на самій кафедрі, так і на кафедрах університету, в вузах Одеси, Києва, Харкова, Миколаєва, Ізмаїла та інших міст України. Про певний науковий та освітній рівень кафедри свідчить стажування на ній представників закордонних університетів із Великобританії, Німеччини, США, Швейцарії.

Викладацький колектив забезпечує увесь комплект лекційної та учбово-методичної роботи, що покладається на випускаючу кафедру. Читається більш ніж двадцять загальних курсів та більш тридцять спеціальних курсів, виконуються усі інші види учбової роботи, передбачені учбовими планами та програмами.

Цикл дисциплін з нової та новітньої історії країн Європи та Америки забезпечували проф. С.Й.Аппатов, І.М.Коваль, доц. В.В.Глебов, О.Ф.Цвіркун, О.І.Брусиловська, М.С.Покась, А.С.Поспелов, В.С.Ковальський, М.С.Ковальська; історію південних та західних слов'ян викладали проф. О.Б.Дьомін, доц. О.Ф.Цвіркун, Ю.В.Шахін; сходознавчі дисципліни – доц. І.Д.Черних, ст. викл. О.Г.Середа; історію Росії та СРСР – проф. М.Ю.Раковський, І.С.Гребцова, Ф.О.Самойлов, доц. Г.М.Шабанова, І.К.Калмакан, І.М.Шкляєв, С.В.Мілевич, П.І.Барвінська; історико-теоретичні та спеціальні дисципліни – проф. Д.П.Урсу, І.С.Гребцова, О.Б.Дьомін,

Професори Одеського (Новоросійського) університету. Біографічний словник. – Т. 2. – Одеса, 2005. – С. 412 – 415; Scholars of Early Modern Studies. – Wolfenbuttel, 1995. – V. 29. – P. 107.

⁴³ Гребцова Ірена Світозарівна // Випускники Одеського (Новоросійського) університету. Енциклопедичний словник. – Вип. 1. – Одеса, 2005. – С. 64; Бачинська О.А. Гребцова Ірена Світозарівна // Професори Одеського (Новоросійського) університету. Біографічний словник. – Т. 2. – Одеса, 2005. – С. 342 – 344.

Т.М.Попова, доц. А.К.Лозовський, І.Д.Черних, С.В.Мілевич. Спецкурси та спецпрактикуми ведуть практично усі викладачі кафедри, які читають їх студентам двох спеціалізацій – «Нова та новітня історія» й «Історія Росії». У сукупності спецкурси складають шість блоків: конкретно-історичного спрямування, історії міжнародних відносин, методологічних та спеціальних історичних дисциплін, історико-політологічних, історії культури, педагогічного спрямування.

Учбові дисципліни забезпечені навчально-методичними рекомендаціями з основних та спеціальних курсів. По деяких із них викладачі кафедри підготували та видали навчальні посібники, зокрема проф. І.С.Гребцова, Ф.О.Самойлов, доц. І.К.Калмакан, І.Д.Черних, О.І.Павлов, І.М.Шкляєв.⁴⁴

Особливе місце в роботі кафедри займають практики. Вони мають важливе значення для підвищення професійного рівня студентів історичного факультету та виступають складовою частиною навчального процесу, наукової та виховної роботи на факультеті. Кафедра організовує та веде дві навчальні практики: педагогічну та музейну. Базами музейної практики були Кримський півострів, міста Одеса, Київ, Львів. В Криму практика (керівник – доц. І.М.Шкляєв) проводилась у дев'яти містах. В Одесі практика (керівники – проф. Ф.О.Самойлов, доц. С.В.Мілевич та А.С.Поспелов) передбачає більш поглиблене ознайомлення і з роботою музеїв, і з їх колекціями та фондами. Базами педагогічної практики були і залишаються школи Одеси та області. Кафедра підтримувала виробничі контакти по лінії музейної практики із інститутом історичної освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (м. Київ) та Херсонеським заповідником (АР Крим). З питань педагогічної практики кафедра співпрацює з Одеським обласним інститутом удосконалення вчителів.

Пріоритетне значення в діяльності кафедри мала наукова робота. З 1996 р. викладачі працювали над трьома науковими темами: «Історичні, історіографічні та археографічні дослідження на Півдні України в ХІХ – ХХ ст.» (8 виконавців), «Торгівля та підприємництво селян Північно-Заходу Росії в ХVІІ ст.» (1 виконавець), «Політичні та ідеологічні аспекти взаємовідносин Заходу та Сходу нового та новітнього часу» (4 виконавці). Наступні п'ять років кафедра працювала над одною темою «Питання нової та новітньої історії: глобальний та регіональний аспекти». З 2006 р. розпочалась нова тема «Нова та новітня історія: суспільний та особистісний вимір». В 2012 р. колектив кафедри приступив до виконання теми «Дослідження персональної історії та соціально-політичних структур в контексті суспільних перетворень нового та новітнього часу». За двадцятиліття викладачі опублікували біля

⁴⁴ Калмакан І.К. Основы геральдики. – Одесса, 1996; Шкляєв І.Н. Историческое краеведение Одесщины. – Одесса, 2004; Гребцова І.С. Центральна і регіональна преса Російської імперії – початку ХХ ст. як історичне джерело. – Одеса, 2004; Самойлов Ф.О. Історія Одещини й Одеси ІІ половини ХІХ – початку ХХ ст. – Одеса, 2006 (із грифом МО України); Шкляєв І.Н. История Украины (пособие для поступающих в вузы). – Одеса, 2006; Черних І.Д. Історія країн Азії періоду нового часу ХV ст. – 60-і рр. ХІХ ст. – Одеса, 2007; Самойлов Ф.О. Нариси з історії культури кінця ХІХ – початку ХХ ст. – Одеса, 2008; Павлов О.І. Тенденції розвитку цивілізацій у контексті глобалізації: – Одеса, 2009.

двадцяти монографій⁴⁵ та двадцять збірок (Воронцовский сборник. – 5 випусків; Одесские Воронцовские чтения. – 2 випуски; Одиссос. Актуальні проблеми історії, археології та етнології. – 5 випусків; НОВИК. Труды по военной истории – 3 випуски; Британская политика и мир: контуры исторического взаимодействия. – 2 випуски; Альманах історичних досліджень – 3 випуски. Крім того, доц. Ф.О.Самойлов видав спогадів з історії Новоросійського університету.⁴⁶, проф. Т.М.Попова – збірник пам'яті А.М.Шабановой⁴⁷, а також біобібліографические указатели, посвященные творчеству А.И.Маркевича и Е.Н.Щепкина⁴⁸.

Кафедра організувала і провела біля двадцяти наукових конференцій, в тому числі, й п'ять наукових конференцій студентів і молодих вчених («Історіографічні читання»; «Одесские Воронцовские чтения»; «Маразліївські читання»; «Гуситські читання»; «Одиссос. Актуальні проблеми історії, археології та етнології» та інші).

Практично усі викладачі кафедри входять до складу редакційних колегій і рад провідних академічних та університетських історичних видань України та ряду інших країн. Кафедра підтримує сталі міжнародні наукові зв'язки із викладачами та дослідниками із наукових і освітніх установ Австрії, Болгарії, Молдови, Німеччини, Польщі, Росії, Румунії.

Досягненням О.Б.Дьоміна стало вивчення процесу формування європейської системи міжнародних відносин, початок якого він відніс до 80-х рр. XVI ст. та пов'язав із встановленням структурних зв'язків між західною (Англія) та східною периферією (українські землі Речі Посполитої) Європи. В подальшому він розробляв ключову для слов'янської історії кирило-мефодієвську проблематику. Вона розглядається в контексті міжнародних відносин середини IX ст. та європейських релігійно-культурних зрушень. Конфесійний, ментальний та культурно-освітній контекст діяльності Кирила та Мефодія дозволив навести аргументи на користь розробленої ним історичної концепції кириличної основи слов'янської писемності. Ці напрацювання вивели О.Б.Дьоміна на питання персональної історії та

⁴⁵ Найбільш значимі роботи: Калмакан И.К., Брындак О.Б. Возникновение и эволюция национальной партийной системы на Украине в XX столетии. – Одесса, 1997; Дьомін О.Б. Біля витоків англійського атлантизму. Зовнішня політика Англії кінця 50 – кінця 80-х років XVI ст. – Одеса, 2001; Гребцова И.С. Периодическая печать в общественном развитии Южного степного региона Российской империи (Вторая треть XX ст. – Одесса, 2002; Шкляев И.Н. История одесской губЧК. 1917 – 1922 гг. – Одесса, 2002; Гребцова И.С., Гребцов В.В. Становление государственного попечительства и общественной благотворительности в Одессе в конце XVIII – 60-е гг. XIX ст. – Одесса, 2006; Попова Т.Н. Историография в лицах, проблемах, дисциплинах. Из истории Новороссийского университета. – Одесса, 2007; Павлов О.І. Сільський розвиток в Україні: теорія, практика, управління. – Одеса, 2008; Шахин Ю.В. Югославия на пути модернизации: 1947 – 1961. – Москва, 2008; Гребцова И.С. Новороссийский университет в развитии благотворительности в Одессе (вторая половина XIX – начало XX ст. – Одесса, 2009; Барвінська П.І. Між наукою і політикою. Інтерпретації Східної Європи в академічному середовищі німецькомовного простору в кінці XIX – початку XXI ст. – Одеса, 2012.

⁴⁶ Новороссийский университет в воспоминаниях современников / Сост. Ф.А.Самойлов. – Одесса, 2005.

⁴⁷ Анна Михайловна Шабанова (1933-2006). К 80-летию со дня рождения: сб. памяти: биографические материалы и статьи / Отв. ред. и сост. Т.Н.Попова. – Одесса: ОНУ, 2012.

⁴⁸ Алексей Иванович Маркевич (1847-1903). Библиографический указатель / Сост.: В.В.Самодурова, И.В.Максименко; Науч.ред и автор вступ. ст.Т.Н.Попова.Одесса: ОГУ, 1997; Евгений Николаевич Щепкин (1860-1920): Библиографический указатель/ Сост.: И.В.Максименко, В.В.Самодурова; Науч.ред. Т.Н.Попова. Одесса: ОГУ, 1998.

специфіку дії суспільного та особистого у всесвітній історії. Об'єднуючою проблемою усіх його праць є зосередження на перехідних епохах, явищах та процесах, які відігравали визначальну роль щодо майбутнього розвитку суспільства.

В роботах Д.П.Урсу представлена історична еволюція міжнародних неурядових організацій. Паралельно з цим він розпочав дослідження теми військовополонених часів Другої світової війни у маловивченому аспекті долі західноєвропейських полонених. Архівний пошук дозволив йому показати процес повернення французів на батьківщину через Одесу.

І.С.Гребцова в п'яти монографіях проаналізувала суспільну багатогранність таких явищ як преса та благодійність. Заснувала напрямок у вивченні регіональну специфіку півдня Російської імперії у розвитку засобів масової інформації, меценатства та благодійності в ХІХ – на початку ХХ ст. В її дослідженнях показаний внесок адміністративних та приватних осіб в ці процеси, зроблений наголос на роль жіноцтва, підкреслене місце викладачів і студентів Новоросійського університету в благодійній роботі.

Яскравим прикладом насамперед регіональних напрацювань стали публікації Ф.О.Самойлова. Історія Одеси, Білгорода-Дністровського ХІХ – початку ХХ ст. представлена через сприйняття сучасників, в руслі загальноросійських тенденцій соціально-політичного, культурного та наукового розвитку. Значна увагу він приділив різноманітним аспектам історії Новоросійського університету, починаючи від його витоків початку ХІХ ст. Функціонування навчального закладу показана на прикладах діяльності його викладачів, науковців, співробітників, видатних випускників.

Т.М.Попова заклала новий напрям в українській історичній науці – дисциплінарна історія історіографії та інституалізації історії історичної науки, розробила теоретико-методологічні та конкретно-історіографічні аспекти проблеми дисциплінації історіографії. Однієї із складових проблеми є дослідження наукової спільноти історіографів в системі університетської науки. Особистісний вимір цього рішення виявлений через діяльність професорів Новоросійського університету О.Г.Брікнера, О.М.Маркевича, Є.М.Щепкіна, В.Е.Крусмана, П.М.Біціллі, Є.П.Трифільєва та інших осіб, які репрезентували процес становлення та розвитку співтовариства історіографів на регіональному рівні. Це дозволило їй вийти на теоретичне обґрунтування ще одного наукового напрямку – біцілієзнавства і вперше дати реконструкцію одеського періоду життя П.М.Біціллі.

П.І.Барвінська вперше провела порівняльний аналіз процесів інституалізації східноєвропейських історичних досліджень на німецькомовному просторі з кінця ХІХ до початку ХХІ ст. Вона визначила специфіку формування образу Східної Європи в академічному середовищі Австрії, Німеччини та німецькомовній Швейцарії з урахуванням політичних, соціокультурних та особистісних чинників.

В публікаціях І.Д.Черних намічені напрямки переоцінки місця та ролі східних суспільств нового часу в контексті їх стадіальної ідентифікації та принципів соціокультурного плюралізму. Вона проаналізувала параметри

початкового етапу модернізації азійських суспільств та підкреслила значення концепції осьового часу в історії Сходу та недвозначність гендерного чинника в історії раннього нового часу країн Азії.

І.М.Шкляєв проаналізував непередбаченість та суперечливість військово-політичних і політико-правових змін в Одесі та в регіоні в 1917 – 1920 рр. Одночасно в полі його наукових інтересів опинилась діяльність російської адміністрації на Півдні Російської імперії та різноманітні питання всесвітньої та російської нумізматики.

Подібне поєднання наукових пошуків притаманне й С.В.Мілевич. Вивчаючи з позицій регіоналістики протоколи Одеської ради робітничих депутатів 1917 – 1918 рр. вона підтвердила політичну строкатість протиборчих сторін, неможливість та невміння виробити загальну платформу. Ці тенденції виявились у боротьбі за особливий статус Одеси й оформлення ідеї «вільного міста». В останні роки на перший план в її роботі вийшли генеалогічні дослідження, в першу чергу, генеалогія Воронцових.

Ю.В.Шахін досліджував історію Федеративної Народної Республіки Югославія із застосуванням теорії державного капіталізму, з'ясував причини та шлях встановлення «самоврядного соціалізму» через політику класових поступок. Вперше в українській історіографії проаналізував «новий курс» політики Тіто. Крім того, вивчав персональну історію революційного руху в Російській імперії та історію забастовочного руху і сучасній Україні.

А.С.Поспелов розглянув перебіг та особливості воєнних конфліктів в країнах Азії, Африки й Латинської Америки 1975 – 1991 рр. Він показав роль антиурядових повстанських структур в локальних конфліктах, визначив характеристики військово-морських сил ряду повстанських формувань. Цими публікаціями він започаткував вивчення на кафедрі військової історії.

Молоді викладачі С.В.Ковальський та М.С.Ковальська вивчають історію Великої Британії. С.В.Ковальський вперше в українській історіографії з'ясував вплив постколоніальної політики Лондону на миротворчий процес на Кіпрі в контексті східноземноморської регіональної політики в роки «холодної війни». М.С.Ковальська вивчала політичну діяльність, еволюцію суспільних та наукових поглядів британського ліберального політика та історика Дж. Морлі (1838 – 1923).

Таким чином, кафедрі вдалось відновити або започаткувати на іншому хронологічному матеріалі наукові традиції істориків Новоросійського університету в наступних напрямках: історичній славістичі (О.Б.Дьомін, Ю.В.Шахін), історії міжнародних відносин (Д.П.Урсу, О.Б.Дьомін, С.В.Ковальський), британістиці (О.Б.Дьомін, С.В.Ковальський, М.С.Ковальська), генеалогічних дослідженнях (С.В.Мілевич), історії благодійності (І.С.Гребцова), біографічні дослідження (О.Б.Дьомін, Т.М.Попова, І.М.Шкляєв, М.С.Ковальська), історію Новоросійського університету (О.Б.Дьомін, І.С.Гребцова, Т.М.Попова, Ф.О.Самойлов).

Викладачі кафедри започаткували нові напрями наукових кафедральних досліджень: історія міжнародних організацій (Д.П.Урсу), історія періодичних видань (І.С.Гребцова), методологічні проблеми

сходознавства (І.Д.Черних), воєнну історію (А.С.Поспелов), історія робітничого руху (Ю.В.Шахін).

Значним досягненням кафедри стало відкриття нових напрямів в українській історичній науці: дисциплінарна історія історіографії та інституалізація історичної науки та історіографії (Т.М.Попова), світсистемна історія міжнародних відносин (О.Б.Дьомін).